

Завацька Л.М.,
Платонова О.Г.

ПРОБЛЕМА ОСОБИСТІСНОГО ВИХОВАННЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО

У бурхливу епоху державотворення та духовного відродження України пріоритетна роль належить переосмисленню шляхів розвитку системи національного виховання. Сучасний стан речей вимагає об'єктивного оцінювання певних історичних періодів минувщини та творчої спадщини її представників.

Представники Української освіти Кирило-Транквіліон Ставровецький, М. Грушевський, І. Огієнко, Г. Ващенко вважали, що виховання молодого покоління можливе лише у поєднанні з духовністю свого народу, що основною метою виховання є формування в дитині людини, яка прагне до знань. І якщо гострота розуму дитини залежить від вроджених здібностей, то глибина і велич її розуму – від виховання. Через учіння і пізнання людина збагачує свій розум; не отримавши освіти, вона схожа на сліпого і не може зрозуміти те що читає, як сліпий не може бачити сонця.

Так, Кирило-Транквіліон Ставровецький, підкреслюючи роль виховання, порівнював дитину з полем, на якому висіяне зерно не завжди дає гарні плоди.

І. Огієнко радив батькам дотримуватися своїх рідних українських звичаїв, зокрема календарного циклу; оформлювати за українським звичаєм свої помешкання; одягати дітей в українське вбрання; спілкуватися з ними українською мовою; від колиски співати їм українських пісень і т.д.

Визнаючи вирішальне значення національного виховання у формуванні поглядів і поведінки людини, українські просвітителі розуміли, що виховання у значній мірі визначається спадковістю і індивідуальним характером.

З цієї точки зору надзвичайно цікавою і непересічною в українській педагогіці постає особистість Василя Олександровича Сухомлинського. Його багатопланова діяльність є яскравим прикладом відданого служіння ідеї національного відродження України.

Виховання В.О. Сухомлинський розумів як творіння щастя кожного вихованця. „Воспитание заключается в том, чтобы умело, умно, мудро, тонко, сердечно прикоснуться к каждой из тысяч граней, найти ту, которая, если её как алмаз шлифовать, засияет неповторимым сиянием человеческого таланта, а это сияние принесёт человеку личное счастье. Открыть в каждом человеке его, только его, неповторимую грань – в этом искусство воспитания” [2; 17].

В центр виховного процесу В. Сухомлинський поставив особистість. Основою його концепції є повага і довіра до дитини, визначення її унікальності та права на власний вибір.

Вся виховна система Павлівської школи, якою керував педагог, була орієнтована на ідеї гуманізму, людяності, доброго відношення до дітей, створення умов для індивідуально-творчого розвитку кожної особистості, передбачала залучення у цей процес самої дитини. Довіра до школярів, учіння без примусу, виховання без покарань, співпраця дітей і дорослих, творча праця, можливість вибору вчинку, поведінки, образу життя і прийняття відповідальності за свій вибір – це далеко не повний перелік гуманістичних принципів, на яких була заснована педагогічна система Сухомлинського, що свідчить про її безумовно особистісний характер. Неможливо впадати у недооцінку виховання, його необхідно вписувати в контекст реального життя учнів, завдяки йому забезпечувати повноцінний особистісно орієнтований розвиток дитини.

Розробляючи теоретичні основи розвитку нової особистості, В.Сухомлинський особливо ретельно заглиблювався у вивчення проблем сім'ї, батьківської педагогіки, сімейного виховання, тієї найменшої соціальної ланки, де закладаються основи особистості, формується характер молодшої людини, її моральні почуття, поведінка та громадянська зрілість.

Розмірковуючи над проблемами сімейного виховання В.О.Сухомлинський стверджував про необхідність його поєднання з громадським вихованням, адже саме в сім'ї діти отримують перші уроки громадянськості. За словами Василя Олександровича, вічно живим і незамінним джерелом патріотичних почуттів і переконань є любов дітей до батьків і батьків до дітей, „взаємна відданість і вірність, яка створює честь сім'ї. Честь батьків, дідів і прадідів, гордість моральним надбанням сім'ї – все це ідейне, моральне, громадське коріння людської особистості, все це перша колиска громадськості” [3;137].

Саме у сім'ї громадськість повинна виховуватися всім укладом спільного життя: побутом, працею, традиціями, звичаями – усім тим, з чим особистість народилася і залишає цей світ. Тут насамперед дитина засвоює такі загальнолюдські поняття, як добро і зло, правда і кривда, гарне і погане, корисне і шкідливе, – тобто ті морально-етичні норми, на яких споконвіку ґрунтується педагогічний досвід народу. Сім'я виховує дітей усім ладом свого життя. До того ж родинне виховання відбувається у своєрідній психологічній атмосфері, створеній стосунками між подружжям, батьками і дітьми. Сім'я є першим і неперевершеним за силою впливу осередком, який соціалізує особистість, розширює її кругозір і наділяє життєвим досвідом.

У сучасних сім'ях погіршується морально-психологічний клімат, росте відчуженість і непорозуміння між дітьми і батьками, все більш широкі масштаби набуває соціальне сирітство. Сімейні негаразди стають причиною проявів жорстокості і насилля по відношенню до дітей.

У дітей, чії батьки фактично не займаються їх вихованням та ведуть аморальний спосіб життя, деформуються соціальні орієнтири, порушуються духовні, пізнавальні, естетичні потреби, спостерігаються розлади фізичного та психічного здоров'я. На прикладі батьків у дитини можуть розвинути асоціальні установки, тому необхідно спочатку батьків навчити, якою

повинна бути сім'я, сімейні стосунки, клімат у сім'ї, сімейні звичаї і традиції та ін.

Розмірковуючи над засадами сімейного виховання, які є фундаментальною основою виховання особистості, В.Сухомлинський був переконаний, що успіху у вихованні молодого покоління можна досягти тільки спільними зусиллями сім'ї, школи і громадськості: “Всі шкільні проблеми які стоять перед сім'єю, усі труднощі, які виникають у складному процесі шкільного виховання, сягають своїм корінням у сім'ю” [3;86].

Цілком зрозуміло, що сім'я може значно посилити або загальмувати особистісний розвиток дитини. Тому зміцнення сім'ї, як стверджував Василь Олександрович Сухомлинський, вдосконалення сімейного виховання – одна з найважливіших проблем, від розв'язання якої залежить майбутнє нашого суспільства, моральне обличчя молоді.

Саме особистісний підхід у сімейному вихованні, при конструюванні соціально-педагогічного процесу, означає орієнтацію на особистість як мету, суб'єкт, результат і найголовніший критерій його ефективності. Тому, такий підхід потребує визнання унікальності особистості, її інтелектуальної і моральної свободи, права на повагу з боку батьків. Він передбачає опору в соціалізації особистості на природний процес саморозкриття здібностей і творчого потенціалу особистості, створення для цього відповідних умов у родині.

За висловом В.Сухомлинського: “У сім'ї шліфуються найтонкіші грані людини – громадянина, людини – трудівника, людини – культурної особистості” [4; 22].

Мудрість батьків, вміння вислухати і зрозуміти свою дитину Сухомлинський ставить на перше місце: “Без батьківської мудрості немає виховуючої сили сім'ї. Батьківська мудрість стає духовним надбанням дітей; сімейні стосунки, побудовані на громадському обов'язку, відповідальності, мудрій любові й вимогливій мудрості батька й матері, саме стають величезною виховуючою силою” [4; 21].

Чітко визначивши мету і засади особистісного виховання, Василь Сухомлинський надалі наполегливо працював над розробкою оптимальних шляхів реалізації його в освітній системі, визначав в своїй науковій творчості найактуальніші проблеми особистісного виховання підростаючого покоління, теоретично та практично розбудовував національне виховання взагалі і, зокрема, значну увагу приділяв роботі над створенням теоретичних основ та накопичення практичного матеріалу з питань особистісного виховання дитини в сім'ї.

Мудрий педагог розумів, що досягнути цього можливо лише крок за кроком вводячи дитину у світ різноманітних людських відносин і спонукаючи її до дедалі більшої самостійності та відповідальності. Цим і визначається місія сім'ї, яка полягає в тому, щоб „виховати людину в її гармонійній єдності: громадянина і трудівника, люблячого й вірного чоловіка і батька-матір”[4; 246].

Змінюються педагогічні вчення, наукові парадигми, ідеології, практичні підходи та методи виховання, але погляди В.О.Сухомлинського, попри всі обмеження і умовності, залишаються актуальними як настанови талановитого педагога-гуманіста.

Сучасна сім'я потребує опори на ідеї Василя Сухомлинського, так як домашні умови, побут сім'ї, її культурний рівень справляють величезний вплив на соціальне становлення дитини, її майбутню поведінку.

Сучасні теорії особистісного виховання в цілому теж ґрунтуються на ідеях Василя Олександровича Сухомлинського. Вони забезпечують реалізацію особистісно орієнтованого виховання.

Тому що, головною умовою особистісно орієнтованого виховання є створення сукупності умов: усвідомлювана мета виховання; моральні цінності, що культивуються; чітко визначені соціальні норми діяльності і поведінки, вихід на які підлягає санкціонуванню; межі соціокультурних цінностей, які визначають особистісно і соціально значимі способи поведінки дитини, які сприяють вільному, але водночас і морально, соціально орієнтованому розвитку особистості і схвалені суспільством.

Вивчаючи проблему виховання громадянина, доцільно звертати увагу на спадщину видатного педагога, гуманіста, на його концепцію людини, розуміння і бачення людини у суспільстві. Цього можна досягти за умови постійної опори на спадщину видатних педагогів, культурних діячів у підготовці спеціалістів, врахуванням її при виборі методів психолого-педагогічного впливу на формування у дітей та підлітків громадянських якостей.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання – нова освітня філософія // Психолого-педагогічна наука і суспільна ідеологія: Матеріали методологічного семінару Академії педагогічних наук України, 12 листопада 1998 р. – К.: Гнозис, 1998.
2. Педагогический альманах: Свободное воспитание. Вып. 3. М., 1993.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. – У 5-ти томах. – Т.1. – К.: Рад. школа, 1976. – 654 с.
4. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. Київ: Радянська школа, 1978. – 262 с.